

УДК 342.9

Кравицова Тетяна Миколаївна –

*д.ю.н., професор, професор кафедри правосуддя
Сумського національного аграрного університету*

Tetiana M. Kravtsova –

*doctor of juridical sciences, professor of justice department,
Sumy National Agrarian University
(160 Herasya Kondratieva Street, Sumy, 40000, Ukraine)*

Петрова Наталія Олександрівна –

*старший викладач кафедри міжнародних відносин,
аспірант кафедри правосуддя
Сумського національного аграрного університету*

Nataliia O. Petrova –

*Senior lecturer of international relations department,
PhD student of justice department,
Sumy National Agrarian University
(160 Herasya Kondratieva Street, Sumy, 40000, Ukraine)*

Інстанційна юрисдикція адміністративних судів в контексті судово-правової реформи в Україні

Стаття присвячена дослідженню та уточненню сутності та змісту інстанційної юрисдикції адміністративних судів України, із врахуванням змін, що були внесені до адміністративного процесуального законодавства в контексті судово-правової реформи в Україні. Розглянуто та визначено обсяг повноважень компетентного суду кожної судової ланки для розгляду і вирішення адміністративних справ у першій, в апеляційній та касаційній інстанціях.

Ключові слова: підсудність, інстанційна юрисдикція, судова інстанція, перша інстанція, апеляційна інстанція, касаційна інстанція, судова реформа.

Статья посвящена исследованию и уточнению сущности и содержания инстанционного юрисдикции административных судов Украины, с учетом изменений, которые были внесены в административный процессуального законодательства в контексте судебного-правовой реформы в Украине. Рассмотрены и определен объем полномочий компетентного суда каждой судебной звена для рассмотрения и решения административных дел в первой, в апелляционной и кассационной инстанциях.

Ключевые слова: подсудность, инстанционная юрисдикция, судебная инстанция, первая инстанция, апелляционная инстанция, кассационная инстанция, судебная реформа.

T.M. Kravtsova, N.O. Petrova Instance Jurisdiction of Administrative Courts in Terms of Judicial Reform in Ukraine

The article investigates and clarifies the essence and content of the jurisdiction of administrative courts of Ukraine, taking into account changes that were introduced into the administrative procedural legislation in the context of judicial reform in Ukraine.

It is established that a court instance is a judicial body as a whole or its structural subdivision, which performs a certain procedural function in the administration of justice. The court instances for resolving disputes are different in terms of procedural powers. In administrative proceedings there are the court of first instance, the appellate court (appellate instance), and the court of cassation (cassation instance).

The scope and extent of the competence of the competent court of each court branch for the consideration and resolution of administrative cases in the first, in the appellate and cassation instances is considered and determined.

So, the rules of the instance jurisdiction of administrative cases constitute an algorithm for determining the competent court for consideration and resolution of a particular case. In the case of defined jurisdiction, the answer is given to the questions, which courts deal with cases in the first instance, and which - in the appellate and cassation instances. The legislation establishes which court has the right to conduct each individual proceedings and describes their functions. So, the instance jurisdiction determines the powers of the court of each separate unit of the unified system of the court system of Ukraine: local courts, appellate courts and the Supreme Court.

Keywords: *jurisdiction, instance jurisdiction, court instance, first instance, appellate instance, cassation instance, judicial reform.*

Постановка проблеми. Україна на сьогодні перебуває в складному, але такому необхідному процесі реформування усіх сфер суспільних відносин, зокрема, системного вдосконалення та якісного перетворення у системі правосуддя.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі- Угода), Україною було взято зобов'язання щодо фактичної реалізації міжнародних зобов'язань на внутрішньодержавному рівні, а також включення міжнародно-правових норм в національну правову систему [1, с. 227]. Відповідно до ст. 14 Угоди, Україна зобов'язується забезпечити посилення співробітництва у сфері юстиції, свободи та безпеки: зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості, боротьбу з корупцією на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод з метою забезпечення верховенства права [2]. Прийняття цілої низки нормативно-правових актів, зокрема, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки [3], Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (далі – Закон № 1402-VIII) [4], Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 року [5] внесли суттєві зміни й до адміністративного судочинства. Зокрема, заслуговує значної уваги дослідження нових правил інстанційної

юрисдикції адміністративних судів, вивчення сутності якої є особливо актуальним в контексті проведення судово-правової реформи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження окремих питань адміністративної юрисдикції здійснювали відомі вчені, такі як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Гордєєв, В. Зуй, В. Колпаков, Р. Куйбіда, А. Осадчий, О. Панченко, О. Пасенюк, Ю. Педько, Д. Притика, М. Смокович, М. Цуркан, В. Стефанюк, В. Шишкін, та інші дослідники.

Невирішені раніше проблеми. Але поряд з цим, враховуючи різноплановість і глибину проведених досліджень, а також суттєві зміни, що були внесені до адміністративного процесуального законодавства у процесі реформування судово-правової системи, додаткового дослідження та уточнення потребує сутність та зміст інстанційної юрисдикції адміністративних судів України.

Виходячи з вищезазначеного, **метою** статті є розкриття сутності та змісту інстанційної юрисдикції адміністративних судів України, із врахуванням останніх змін до Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) в контексті судово-правової реформи в Україні.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок реформування судової системи законодавством встановлено трирівневу систему судоустрою України, що складається з місцевих, апеляційних судів та Верховного Суду. Законодавством, зокрема, ч. 3 ст. 17 Закону № 1402-VIII [4]. Для розгляду окремих категорій справ в системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди: Вищий суд з питань інтелектуальної власності, Вищий антикорупційний суд, які здійснюють

свої повноваження як суди першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ.

При цьому, слід зазначити, що наразі ліквідований Верховний Суд України (вже функціонує Верховний Суд - найвищий суд у системі судоустрою України) та вже не функціонують вищі спеціалізовані суди: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України.

В сучасних умовах значних змін зазнала інстанційна юрисдикція, на яку в КАСУ зі змінами виділено окремих параграф 2, ст. ст. 22-24. На означення інстанційної юрисдикції раніше була виділена лише одна стаття, та й визначалася вона, як інстанційна підсудність адміністративних справ. Сутність підсудності досліджувалася вченими в різних аспектах. Так, під підсудністю розуміється інститут адміністративно-процесуального права, норми якого залежно від сукупності ознак і властивостей адміністративної справи, компетенції суду та інших критеріїв визначають, в якому адміністративному суді і в якому складі цього суду вона має розглядатися в першій, апеляційній чи касаційній інстанції [6, с. 19]. Інший дослідник визначає сутність інстанційної підсудності як кореляцію справ і судів за такою ознакою, як місце суду в компетентній ієрархії, тобто розмежує компетенцію адміністративних судів різних рівнів (першої, апеляційної та касаційної інстанції) [7, с. 29].

Призначення інстанційної підсудності – визначити рівні можливості щодо оскарження судових рішень для кожної адміністративної справи, тобто передбачити однакову кількість судових інстанцій з тим, щоб право особи на оскарження і перегляд судового рішення необґрунтовано не обмежувалося, та підсудності кількох пов'язаних між собою вимог – забезпечити об'єднання в одне провадження кількох вимог, які належить розглядати в рамках адміністративного судочинства. (8, с. 250-251).

Так, судова інстанція являє собою судовий орган у цілому або його структурний підрозділ, що виконує певну процесуальну функцію при здійсненні правосуддя. Судові інстанції відрізняються за колом процесуальних повноважень щодо вирішення спорів.

Розрізняють суд першої інстанції, суд апеляційної інстанції, суд касаційної інстанції.

Суди першої інстанції виконують функцію розгляду і вирішення справ по суті. Суди апеляційної інстанції переглядають справи в апеляційному порядку, суд касаційної інстанції – в касаційному порядку. Кожна наступна судова інстанція є вищестоящим судом відносно судової інстанції, що раніше постановила судові рішення. Наприклад, суд апеляційної інстанції є вищестоящим відносно суду першої інстанції. Суд касаційної інстанції є вищим відносно суду апеляційної інстанції.

Судами першої інстанції, що розглядають і вирішують справи по суті, є місцеві суди. Згідно зі ст. 21 Закону № 1402-VIII місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах). Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом, тобто КАСУ [4].

У ст. 22 КАСУ закріплені правила інстанційної юрисдикції адміністративних справ, що складають алгоритм визначення компетентного суду для розгляду і вирішення конкретної адміністративної справи. Так, відповідно до ч.1 ст. 22 КАСУ до судів **першої інстанції** відносяться місцеві адміністративні суди (місцеві загальні суди як адміністративні суди та окружні адміністративні суди), що вирішують адміністративні справи, крім випадків, визначених частинами другою - четвертою цієї статті [9].

Окрім місцевих адміністративних судів, до судів першої інстанції в адміністративному судочинстві відносяться: Київський апеляційний адміністративний суд, Апеляційний адміністративний суд, Верховний суд, яким підсудні окремі справи.

Так, відповідно ч. 2 ст. 22 КАСУ, Київському апеляційному адміністративному суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності Центральної виборчої комісії (особливості провадження в таких справах – ст. 273 КАСУ), (окрім визначених частиною четвертою цієї статті), дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб (особливості

провадження в таких справах – ст. 277 КАСУ). Відповідно до ч. 3 ст. 22 КАСУ, як судам першої інстанції, апеляційним адміністративним судам підсудні справи за позовами про примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені. (Особливості провадження в таких справах – ст. 267 КАСУ).

У справах щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму (особливості провадження в таких справах – ст. 273 КАСУ), справи за позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата України (особливості провадження в таких справах – ст. 285 КАСУ), а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (особливості провадження в таких справах – ст. 266 КАСУ), здійснюється Верховним Судом України, як судом першої інстанції при розгляді даних справ.

Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Відповідно ст. 26 Закону № 1402-VIII, апеляційними судами з розгляду справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах. А апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

Основним завданням апеляційної інстанції є перевірка законності і обґрунтованості рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги та вимог, заявлених в суді першої інстанції.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 23 КАСУ, **апеляційні адміністративні суди** переглядають судові рішення місцевих адміністративних судів (місцевих загальних судів як адміністративних судів та окружних адміністративних судів), які знаходяться у межах їхньої територіальної юрисдикції, в апеляційному порядку як суди апеляційної інстанції.

Особливий статус в системі судочинства має Верховний Суд України, що є найвищим судом і у системі судоустрою нашої держави. Саме Верховний Суд забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Як правило, Верховний Суд здійснює правосуддя як суд **касаційної інстанції**, тобто переглядає судові рішення місцевих та апеляційних адміністративних судів у касаційному порядку як суд касаційної інстанції (згідно ст. 24 КАСУ), а у випадках, визначених процесуальним законом, - як суд першої (ст. 22 КАСУ) або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 23 КАСУ, у випадках, визначених КАСУ, Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення апеляційного адміністративного суду. Тобто, Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, що ухвалені ними як судами першої інстанції, що закріплено в ч. 2 ст. 292 КАСУ. Йдеться мова про справи за позовами про примусове відчуження з мотивів суспільної необхідності земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені (ч. 3 ст. 22 КАСУ).

Відповідно до ч. 3 ст. 23, у випадках, визначених у КАСУ (ч. 4 ст. 22 КАСУ), Велика Палата Верховного Суду переглядає в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції судові рішення у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції.

Висновки. Таким чином, правила інстанційної юрисдикції адміністративних справ складають алгоритм визначення компетентного суду для розгляду і вирішення конкретної справи. При визначенні інстанційної юрисдикції дають відповідь на питання, які суди розглядають справи у першій інстанції, а які - в апеляційній та касаційній інстанціях. Закон встановлює, які саме з процесуальних дій має право провадити даний суд, тобто окреслює його функції. Так, інстанційна юрисдикція визначає обсяг повноважень суду кожної ланки єдиної системи судоустрою України: місцевих судів, апеляційних судів та Верховного Суду.

Список використаних джерел:

1. Кравцова Т.М., Петрова Н.О. Адміністративно-правове регулювання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2017. С. 227-229. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/5230> (дата звернення: 10.05.2018).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 10.05.2018).
3. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (дата звернення: 10.05.2018).
4. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 10.05.2018).
5. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 № 2147-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19> (дата звернення: 10.05.2018).
6. Ватаманюк Р. В. Інститут підсудності в адміністративному судочинстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Л., 2011. 21 с.
7. Колпаков В. К., Гордєєв В. В. Юрисдикція адміністративних судів: монографія: в 2 кн. Х.: Харків юрид., 2011. Кн. 1. – 352 с.
8. Зуй В.В. Актуальні питання щодо підсудності в адміністративному судочинстві України. Адміністративне право і процес. № 3(9). 2014. С. 245-252.
9. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6. 07. 2005 № 2747-IV в ред. 07.01.2018 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page?text=%E0%E3%E5%ED%F2%F1%F2%E2> (дата звернення: 10.05.2018).

References:

1. Kravtsova, T.M., Petrova, N.O. (2017) Administratyvno-pravove rehuliuвання derzhavnoi dopomohy subiektam hospodariuvannya v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. - Juridical scientific and electronic journal.* 6, 227-229. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/5230> [in Ukrainian].
2. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovaryystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Pro Stratehiiu reformuvannya sudoustroiu, sudochynstva ta sumizhnykh pravovykh instytutiv na 2015-2020 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 20.05.2015. roku № 276/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
4. Pro sudoustrii ta status suddiv: Zakon Ukrainy vid 2.06.2016 roku № 1402-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
5. Pro vnesennia zmin do Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy ta inshykh zakonodavchykh aktiv: Zakon Ukrainy vid 3.10.2017. № 2147-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19>.
6. Vatamaniuk, R. V. (2011). Instytut pidsudnosti v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis.* Lviv [in Ukrainian].
7. Kolpakov, V. K., Hordieiev, V. V. Yurysdyktsiia administratyvnykh sudiv: monohrafiia: v 2 kn. Kh.: Kharkiv yuryd., 2011. Kn. 1. [in Ukrainian].
8. Zui, V.V. (2014) Aktualni pytannia shchodo pidsudnosti v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy. *Administratyvne pravo i protses – Administrative law and process*, 3(9), 245-252 [in Ukrainian].

9. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6. 07. 2005 № 2747-IV v red. 07.01.2018 roku. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/page?text=%E0%E3%E5%ED%F2%F1%F2%E2>.